

BIG IDEAS
on global issues

Global
Education
Time

ПОЛОВИ НЕРАВЕНСТВА

КЛЮЧОВИ КОНЦЕПЦИИ И
УЧЕБНИ РЕЗУЛТАТИ

Ноември

2024

1 ЗА ПОЛОВЕТЕ

Цел 5 от Програмата за устойчиво развитие на ООН до 2030 г. се фокусира върху постигането на равенство между половете и овластяването на всички жени и момичета.

Пол: Всеки човек се ражда с биологичен пол, който може да бъде мъжки, женски или интерсексуален. Полът, или полът, определен при раждането, е медицинско и правно разграничение, което определя дали новороденото лице попада в категорията „мъж“ или „жена“. Ясно е, че тези бинарни дефиниции не вземат предвид всички сексуални и идентификационни реалности на интерсексуалните и транс хора.^[1]

Gender: социална конструкция, оформена от разбирането на обществото за мъжественост и женственост във връзка с роли, поведения, очаквания, дейности, идентичности и атрибути. Този термин често се разбира като бинарен, но исторически и в настоящето концепцията за пола е обширна и динамична..

Половата идентичност Отнася се за вътрешното, дълбоко усещано лично и индивидуално изживяване на пола, което може или не може да съответства на физиологията или определения пол при раждането. (Включва както личното усещане за тялото, което може да включва, ако е свободно избрано, модификация на външния вид или функция на тялото чрез медицински, хирургични или други средства, и други изрази на пола, включително облекло, реч и маниери.) Съществуват различни полови идентичности, тъй като полът е променлива концепция и може да се разглежда в спектър между женственост и мъжественост. Ето някои примери:

Цисджендър: цисджендър се отнася до човек, чийто пол съответства на определения при раждането пол. Например, ако при раждането му е определено да е жена поради наличието на вагина и той се идентифицира като жена..

^[1] Daguzan Bernier M., Tout Nu! Le dictionnaire bienveillant de la sexualité, 2019, Les Editions Cardinal, Canada

- **Трансджендър:** терминът често се използва като определение за всички лица с различни полови идентичности, включително транссексуалните (хора, които търсят или са преминали през терапия или хирургия за смяна на пола); хора, които променят своя социален пол чрез нехирургични средства; интерсексуални лица, хора, чиито външни гениталии или вътрешни репродуктивни системи не съответстват на нормите за мъжки или женски тела; кросдресъри (хора, които се обличат в дрехи, характерни за противоположния пол); и други, които не съответстват на социалните норми за типични мъже и жени.
- **Небинарен:** лице/някой, който не се идентифицира строго като мъж или жена, или изключително с един от двата пола. Терминът често се използва като чадър за идентичности, които излизат извън бинарната система мъж/жена. Небинарният пол може да обхваща различни значения за различни индивиди, което прави тази дефиниция съзнателно обширна.

В много общества, както и в много международни документи, включително Програмата за устойчиво развитие до 2030 г., се възприема предимно бинарна схема, докато някои държави са приели закони за признаване на небинарни полови идентичности, като например: Австралия, Австрия, Белгия, Германия, Чили и други. Термините пол и полова идентичност много често се бъркат в публичния дебат. Въпреки това, важно е да разберем термина пол така, както е предназначен (т.е. като социална роля) и да го използваме в този контекст. Съществуват много други термини, свързани с концепцията за пола и половите различия или взаимоотношения (напр. разлика в заплащането по полов признак, разлика в здравеопазването по полов признак, насилие, основано на полова идентичност), които посочват определени аспекти на концепцията.

Този ресурс се фокусира конкретно върху разбирането на жените като субекти на историческите полови неравенства, със знанието, че несправедливостта също така обхваща хора с ненормативни идентичности и роли. Половите роли се отнасят до социалните конвенции, свързани с различните полове и се определят от културата: на всеки човек са предадени модели, норми и поведения, които отразяват социалните отношения и са изградени през хиляди години като подходящи за техния пол, следвайки бинарната идея за това какво означава да бъдеш жена или мъж..

Традиционно, мъжете и жените са имали различни роли в рамките на семейните и социалните отношения, управлението на икономическите ресурси и собствеността, на пазара на труда и управлението на обществените дела в повечето общества.

Тези роли обикновено възлагат на мъжете задачата или властта да вземат повечето решения в частната сфера (за себе си, съпругите си и децата си), както и в политическата сфера. Половите роли често са закрепени в законите. В много страни все още съществуват регулации, които дискриминират жените и хората с ненормативна полова идентичност..

Учебни резултати

- Учениците могат да обяснят разликите между концепциите за пол, полова идентичност и половите роли.
- Учениците знаят какво представляват половите роли и как влияят върху живота на хората.

2 Полови норми

Половите норми са идеи за това какви трябва да бъдат и да действат мъжете и жените. Ние интернализираме и научаваме тези "правила" рано в живота. Това създава цикъл на социализация по полов признак и стереотипизиране. Половите норми са социално конструирани и се променят значително с времето, в зависимост от културата, религията и влиянията на общността. С други думи, половите норми са стандартите и очакванията, с които обикновено се съобразява половата идентичност, в рамките на определен спектър, който определя конкретно общество, култура и общност в даден момент от време.

Много съвременни общества имат **патриархална** история, в която мъжете са преобладавали в роли на политическо лидерство, морална власт и контрол върху икономиката. В семейната сфера те упражняват власт над своите съпруги и деца. Все още съществуват общества, в които жените не могат да вземат самостоятелни решения за собствения си живот, дори когато са възрастни.

Половите норми могат да се превърнат в полови стереотипи. Половият стереотип е обобщено мнение или предразсъдък за качества или характеристики, или за ролите, които трябва или не трябва да притежават или изпълняват жените и мъжете. Някои примери: „Жените са естествени грижещи се; мъжете са естествени лидери“ (за 'естествени нагласи), „в хетеросексуални двойки, жените трябва да си вземат отпуска, за да се грижат за деца или възрастни хора, жените са нерационални“ (явно враждебни), „жените са

грижовни“ (на пръв поглед безобидни), не криминализиране на брачното изнасилване (възприемане на жените като сексуална собственост на мъжете), вярване, че жертвите на сексуално насилие се излагат на сексуални актове (тъй като не са се обличали и държали „скромно“), жените като грижещи се (отговорностите за грижите за децата често падат изцяло върху жените).

Тези стереотипи имат отрицателно въздействие, например, като ограничават възможностите на жените и мъжете да развият своите лични способности, да преследват професионалните си кариери и/или да правят избори за своя живот.

Обществата и културите се променят с времето, и половите норми, като социално конструирани, също се променят. Икономическите трансформации, разпространението на технологиите и инициативите на индивидите и групите допринасят за промяната на социалните норми и подтикват институциите да прокарват закони и действия, които са по-добре адаптирани към новите социални норми.

Например, движението за избирателни права на жените и влиянието на Първата световна война повлияха на достъпа на жените до гласуване в много европейски страни, като Полша, Германия, Великобритания, Австрия и други през 1918 г.; през 2016 г. Демократична република Конго реформира семейния си кодекс, който даде на омъжените жени правото да работят, да отварят банкови сметки и да регистрират бизнес без съгласието на съпруга си; през 2023 г. Европейският съюз прие директива за прозрачност на заплатите (за насърчаване на равнопоставено заплащане за жени и мъже)^[2]

Учебни резултати

- Учениците могат да посочат някои фактори, които формират половите норми. Те обясняват как се създават половите стереотипи и как те могат да повлияят отрицателно върху живота на хората.
- Учениците са способни да обяснят какво е патриархат (и да дадат примери за това как функционира в обществото).
- Учениците могат да обяснят как половите норми се променят с времето и да дадат примери за двигателите на промяната..

3 Полови неравенства

Половите неравенства могат да бъдат оценени по няколко индикатора, като например в „Индекса на глобалния полов пропаст“, който сравнява неравенството в следните области: икономическо участие и възможности, образователно постижение, здраве и оцеляване, политическо овластяване. Ако напредъкът към равенството между половете продължи със същия среден темп, наблюдаван (според индекса) между 2006 и 2023 г., се очаква общата полова пропаст да се затвори след 131 години.

Законите и практиките, които дискриминират жените, им пречат да работят или да започнат бизнес на равни начала с мъжете: пример за липсата на икономически възможности за жените е разликата в заплащането^[3]

Макар че разликата в заплащането между половете не е непременно незаконна, тя отразява дискриминацията в рамките на компаниите. В резултат на това по-голямата част от жените заемат по-несигурни и нископлатени длъжности и рядко достигат до управленски позиции или ръководни роли..

Полова дискриминация може да се влоши, например, когато жената е човек с увреждане, мигрант или принадлежи към малцинство или маргинализирана социална група. Когато дискриминацията се основава на няколко взаимодействащи фактора, които вече не могат да бъдат разграничени и разделени, това се нарича интерсекционалност.

Учебни резултати

- Учениците могат да дадат примери за неравенство между половете и дискриминация.
- Учениците могат да направят връзка между пола и други форми на дискриминация (интерсекционалност).

^[3] World Economic Forum, Global Gender Gap Index 2017 <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/economy-profiles-5932ef6d39/>

4 НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

Макар че всички хора могат да станат жертви на насилие, основано на пола (НОП), има достатъчно доказателства, че повечето жертви са жени и момичета. Насилието, основано на пола, е следствие от неравнопоставените властови отношения между мъжете и жените и представлява сериозно нарушение на човешките права.

Истанбулската конвенция на Съвета на Европа споменава следните видове насилие, основано на пола: психологическо насилие, преследване, физическо насилие, принудителен брак, сексуално насилие, включително изнасилване, генитално осакатяване на жени, принудителен аборт и принудителна стерилизация, сексуален тормоз, подпомагане и подбуждане към сексуален тормоз и опит за сексуален тормоз, неприемливо оправдание на престъпления, включително престъпления, извършени в името на така наречената чест.

Новият доклад за състоянието на световното население на Фонда на ООН за населението, публикуван през 2024 г., посочва, че въпреки известния напредък, светът прави крачки назад по отношение на сексизма, расизма и други форми на дискриминация. Документът разкрива, че в 40% от страните с налични данни автономността на жените намалява.

Учебни резултати

- Учениците могат да дефинират насилието, основано на пола, и връзката му с неравнопоставените властови отношения.
- Учениците могат да обосноват защо жените и момичетата принадлежат към по-уязвима група и да дадат примери за насилие, основано на пола.

¹⁴¹ <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/types-of-gender-based-violence>

¹⁵¹ <https://www.unfpa.org/swp2024>

РАВЕНСТВО И РАВНОПОСТАВНОСТ НА ПОЛОВИТЕ

Равенството между половете се постига, когато всички хора имат равни възможности, статус, права и равен достъп до ресурси и услуги, както и възможност да участват в дейностите на общността (по-голяма или по-малка) без никакви бариери, независимо от пола им.

За да се осигури такова равенство, институциите трябва да приемат закони, политики и стратегии, насочени към компенсиране на историческите и социални недостатъци, които пречат на жените и мъжете да действат на равни начала.

Половото равноправие е осигуряването на справедливост и правосъдие в разпределението на ползите и отговорностите между половете, като например увеличаване на участието на жените на пазара на труда и икономическата независимост на жените и мъжете; намаляване на разликата в заплащането, доходите и пенсиите между половете и по този начин борба с бедността сред жените; насърчаване на равенството между жените и мъжете в процеса на вземане на решения; борба с насилието, основано на пола, и защита и подкрепа на жертвите; насърчаване на равенството между половете и правата на жените по целия свят. Равнопоставеността е средство. Равенството е резултатът. Постигането на равенство също изисква подходи отдолу нагоре - промяна на обществените норми и ценности, водещи до взаимно уважение.

Учебни резултати

- Учениците могат да обяснят разликата между равенство между половете и правосъдие/равнопоставеност между половете.
- Те могат да обяснят защо са необходими политики за компенсиране на социалните и историческите недостатъци на жените и за гарантиране на равни условия..

¹⁴¹ <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/types-of-gender-based-violence>

¹⁴² <https://www.unfpa.org/swp2024>

Много жени в историята са се борили за правата си. Кристин дьо Пизан или Кристина да Пицано (1364 - 1430) отстоява интелектуалното равенство на жените и смята, че само образованието, социалната роля и обстоятелствата са от полза за мъжете и поставят жените на второ място. Мери Уолстънкraft (1759-1797) отново изразява идеята, че мъжете и жените трябва да получат еднакви възможности за образование и призовава за разширяване на правата, придобити от мъжете, включително политическото представителство. Соджърнър Трут (около 1797-1883) се бори както за правата на жените, така и срещу робството, отличавайки се като интерсекционален активист.

Феминизмът^[7] е сред движенията, които настояват за равенство на жените, както и изследванията и теориите, които се занимават с коренните причини за неравенството между половете. Всеки може да бъде феминист и да действа за промяна. Сред основните промотори на промяната са литературни автори като Чимаманда Нгози Адичи, Дин Линг, Мая Анджеу; активисти като Малала Юсуфзай, Анджеа Дейвис и Вангари Маатай; политически лидери като Елън Джонсън Сърлийф, Вигдис Финбогатир; адвокати като Ширин Ебади; режисьори като Дениз Гамзе Ергювен и хора от всички сфери на живота..

Учебни резултати

- Учениците разбират, че много жени са се борили за равенство между половете през историята.
- Учениците знаят какво представляват феминизмите и за какво се борят.

^[6] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

7 ПОЛОЖИТЕЛНИ ДЕЙСТВИЯ (И ПОЛЗИ)

Организацията на обединените нации разглежда неравенството между половете в своята Програма за устойчиво развитие 2030. Глобалната цел 5 е „Постигане на равенство между половете и овластяване на всички жени и момичета чрез насърчаване на правата на жените, икономическо овластяване и намаляване на бедността“. UN Women е само една от организациите на ООН, посветени на подкрепата на тази цел, тъй като постигането на Цел 5 изисква усилия на множество глобални и местни заинтересовани страни..

Стратегията на ЕС за равенство между половете 2020-2025 г. има за цел да постигне напредък чрез „Директивата за прозрачност на заплащането“ (2023 г.), „Директивата за баланса между половете в корпоративните бордове“ (2022 г.), предложението за директива за борба с насилието срещу жени и домашното насилие (2022 г.), за подкрепа на жените, живеещи в Европейския съюз.

Във ... (**вашата страна**) централни/регионални институции са насърчили разработване на... (Национален план за действие? Нещо подобно?)

Равенството между половете би намалило бедността и би допринесло за по-устойчиво социално и икономическо развитие, както в Европа, така и по целия свят. Образованието на момичетата овластява жените както у дома, така и на работното място, позволява им да печелят по-високи доходи, да участват в решенията, които най-силно ги засягат, подобрява здравето на жените и децата, отлага браковете и ранните бременности.

Учебни резултати

- Учениците разбират, че всички общества преминават през процес на динамична културна промяна в резултат на вътрешни процеси, които често са подкрепени от международни инициативи.
- Те могат да обсъждат положителни примери за програми или инициативи, които насърчават равенството между половете.
- Учениците разбират, че равенството между половете води до справедливост и ползите се разпространяват върху цялата общност, като подпомагат устойчивото развитие за всички..

^[8] <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

Lead Partner

Project Partners

Programming period 2024-2027

Co-funded by the
European Union

This document has been produced by GET with the financial assistance of the European Union under the DEAR Programme.
The contents of this document are the sole responsibility of GET and do not necessarily reflect the position of the European Union or the Programme management structures.

